

szerezte meg a győzelmet, és próbálja máig diktálni saját, hatalom-megőrző elképzeléseit. Ezért az átalakulás lassan, vontatottan halad, az ország telve belső feszültségekkel, gazdasági helyzete egyre katasztrofálisabb. Ebben a szituációban a magyar demokratikus átalakulás egyre inkább vonzó példakép a bolgár köztudatban, amely mindig nagy szimpátiával viseltetett a magyar társadalmi és kulturális élet iránt. Így érthető, hogy ma különösen nagy az érdeklődés a Magyar Intézet sokrétű munkássága iránt, tapasztalatokat vonnak le belőle, és gyakran példaként tekintik. Ezt figyelembe véve, elfogulatlanul mondhatjuk, hogy munkánk az érdeklődés

hiányától egyáltalán nem szenved, sőt előtérbe került. A szófiai Magyar Kulturális Intézet jelenleg jól felszerelt, modern technikai eszközökkel, jó adottságokkal rendelkező, sokféle kulturális munkára alkalmas intézmény. Megalakulása óta nagy népszerűségnek örvend, országszerte ismerik és keresik vele a kapcsolatokat, az együttműködést a legkülönbözőbb régi és főleg új intézmények, szervezetek, de ugyanígy személyek is. Évtizedek óta része és komoly tényezője Szófia és Bulgária kulturális életének, s jelentős műhelye és fóruma Magyarország népe, kultúrája, törekvései bulgáriai megismertetésének és népszerűsítésének.

A berlini Magyar Kultúra Háza

Hegedűs Etelka

Az intézet történetéről és szerepéről

Kelet-Berlinben, a hajdani NDK fővárosának szívében 1973 januárjában, az akkori viszonyokhoz képest csaknem ideális körülmények között nyitotta meg kapuit a *Magyar Kultúra Háza*, a máig legnagyobb magyar kulturális intézet külföldön. Nevének eltérése a külföldön már működő intézetekhez képest nem funkcióváltást tükrözött, inkább igazodást az itteni fővárosban meghonosított más külföldi intézetek megszokott neveihez.

A német földön és Berlinben működő magyar könyvtári szolgáltatás azonban távolról sem ezzel az idővel veszi kezdetét. Bár a korábbi idők bemutatása nem e cikk feladata, az azonban mindenképpen említést érdemel, hogy *Gragger Róbert* professzor kiemelkedő tudományos és oktatásszervező munkájának eredményeként a berlini Collegium Hungaricum már az 1920-as években számszerűségében és tudományos értékében nemzetközileg is jelentős könyvtár működött, amely Gragger halála után, hagyatéka jóvoltából 1927-ben mintegy 8000 kötetrel tovább bővült. Ebben az időszakban az intézet könyvtárába 78-féle folyóirat járt. A napilapok gyűjtőköre a történelmi Magyarország egész területére kiterjedt, a mai határokon kívüli területekről például 30-féle napilap és folyóirat jutott el rendszeresen az intézet könyvtárába. A viszonytagságos történelem, a gazdasági válság, a nemzeti szocialista hatalomátvétel és a háborús évek természetesen nem múltak el nyomtalanul a Collegium Hungaricum és könyvtára életében. Az intézet vezetői és munkatársai, pl. *Farkas Gyula*, *Keresztúry Dezső* és *Szent-Iványi Béla* áldozatos és korántsem veszélytelen gyűjtő-megőrző munkájának eredményeként ma a Humboldt Egyetem Hungarológiai részlege felbecsülhetetlen értékű - 50 000 kötetet számláló - hungarológiai könyvtárat mondhat magáénak,

amely a hungarológiai oktatás és -kutatás alapjául szolgálhat.

Az 1973 elején megnyílt Magyar Kultúra Házában egész tevékenysége híven tükrözi hazánk és a magyar-német reláció legújabbkori történelmét. Funkcióját, egyben munkájának szakmai-jogi kereteit az 1972-ben aláírt magyar-NDK kormányközi megállapodás és a hazai jogszabályok rögzítették. Gyakorlati tevékenységében és annak fogadtatásában állandóan kifejezésre jutottak a két állam általános politikájában meglévő hasonlóságok, illetve eltérések. Az intézet mindig is avantgárd szerepet töltött be az NDK konzervatív szellemi életében, s ezzel nagyfokú érdeklődést váltott ki az értelmiség és az átlagemberek, különösen pedig az egyetemi ifjúság körében, ugyanakkor mindinkább erősödő ellenérzést és megszorító-korlátozó magatartást a hivatalos politika részéről.

Intézetünk - mindig is - kiemelkedően jó kapcsolatokat mondhatott magáénak az irodalom és a műfordítás terén: hosszú éveken át igényes műhelymunka folyt az intézet mellett működő Műfordító Körben, amelynek eredményei az intézet gondozásában megjelent *Umschlag* három füzetében kerültek publikálásra, és külföldön is elismerést váltottak ki. Az intézet egy nagyméretű és kiváló adottságú kiállítóteremmel is rendelkezik, amely hézagpótló szerepet töltött be Berlin képzőművészeti életében. A Magyar Kultúra Háza, fennállása óta a magyar filmeknek szinte egyetlen - s ezért is - nagy népszerűségnek örvendő forgalmazója volt az NDK-ban. Említést érdemel még az intézet zenei élete is. A műfaj jellegével is magyarázható, hogy viszonylag zavarmentes és eredményes volt tevékenységünk ezen a területen.

A nyolcvanas évek elejétől Magyarország megkülönböztetett helyet foglalt el az NDK értelmiségének és lakosságának érdeklődésében, ami a rendezvények magas látogatottsága és kedvező fogadtatása mellett a Magyarországról szóló információk iránti igények növekedésében és a rokonszenv sokrétű nyilvánításában tükröződött. A *Budapester Rundschau* c. folyóiratért sorok álltak az intézet előtt; „nehéz” dokumentumfilmjeinket hálásan fogadták a nézők; a szakemberek pedig rendszeresen figyelemmel kísérték a társadalom- és gazdaságpolitikai témákkal foglalkozó tanulmányokat.

Az intézet könyvtára e sokrétű és igényes érdeklődésre nem volt kellően felkészülve, s még

kevésbé tud eleget tenni napjaink újszerű elvárásainak. S persze, a 70-es és 80-as években kialakított szakmai háttér - a szép- és szakirodalmi, főként társadalomtudományi művek, a dokumentációs anyagok és tanulmányok gyűjteménye nem lehet összhangban a mai hazai elvárásokkal sem. (Az igazsághoz hozzátartozik, hogy intézetünk ez ügyben már az év elején megkereste fellettes szerveinket, de kedvező intézkedés eddig nem született.)

Az intézet könyvtárának munkájáról

A berlini Magyar Kultúra Háza részeként 1973-ban korszerűnek mondható könyvtár és információs szolgálat kezdte meg működését mintegy 5000 kötettel, film-, hanglez- és diatárral, fotókkal, napilapokkal és periodikával, s a korabeli Magyarország életét tükröző dokumentációval.

A könyvtár berendezését, az állomány összetételét, gondozását és gyarapítását a hazai előírások, valamint az anyagi lehetőségek határozták meg. Könyvállományunk egyéb forrásokból számottevően nem bővült. A könyvek száma az 1973 óta eltelt évek alatt gyakorlatilag megkét-szereződött: jelenleg 9750 mű található a gyűjteményünkben. Gyűjtőkörünk kialakításánál figyelembe vettük a már említett jelentős hungarológiai könyvtár meglétét a Humboldt Egyetemen. A magyar szerzők németre fordított munkái az összes beszerzésnek mintegy 10%-át képezik, s számarányuk az utóbbi években valamelyest növekedett.

Az egyébként is igen szerény folyóiratállományunk a kínálattal és a kereslettel ellentétesen alakul, aminek fő oka az egyre nyomasztóbb pénzihiány. Korábban - a szűkös forintkeret ellen-súlyozására - még számos hazai folyóirat és napilap előfizetését is saját intézeti bevételeinkből biztosíthattuk. Akkor a folyóiratok és napilapok száma 48 volt, ebből 18 német nyelvű. A hazai folyóiratárak emelkedése és a DM bevezetése folytán a beszerezhető címek száma több mint egyharmaddal csökkent, miközben mind a hazai, mind az itteni kínálat mennyiségében és minőségében is bővült.

Gyűjteményünk fiatal, ám annál fontosabb része a videotár. Sajnálatos, hogy ennek központi kialakítása megkésve kezdődött, és a terv-

szerű, folyamatos ellátás ma is megoldatlan, noha otthon bőséges kínálat áll rendelkezésre. Videotárunkban az elmúlt hónapokig alig 60 kazetta volt, ráadásul azok tematikai összetétele, valamint kép- és hangminősége erősen kifogásolható. Mivel ezek az anyagok nem az intézet céljára készültek, itteni használati értékük amúgy is mérsékelt. A 18 játékfilmből, 15 zenei, 10 irodalmi, 8 országismereti összeállításból és 4 színházi előadásból álló készletünk a közelmúltban 15 kazettával bővült. Az utóbbiak szakmai és technikai szempontból ugyan kifogástalanok, az alaphelyzeten azonban alig változtatnak: az új kazetták beszerzése intézeti kezdeményezésre történt, és elsősorban zenei felvételekre irányult, a másik részét pedig a nagykövetségtől kaptuk. Ez utóbbiak inkább népzenei felvételek, valamint az egyházi ünnepekről készült kazetták.

Az eddigi kölcsönzési és helybenhallgatási igényekhez képest mennyiségi túlkínálat jellemzi a hanglemezyűjteményt. Mintegy 1500 hanglemmezzel rendelkezünk, ami nemrégiben jelentős, főként a kortársi magyar zene- és előadóművészetet reprezentáló anyaggal bővült.

Az általános technikai haladás arányában és az ismeretközvetítő-hordozó eszközök változásával minden területen és állandóan módosulnak az igények a szakemberek és a közönség részéről. A diafilmek iránti kereslet az utóbbi években az iskolák kivételével csaknem megszűnt. Ehhez persze hozzájárult a képanyagában és minőségében teljesen elavult, 250 sorozatot tartalmazó diatár is.

A könyvtárunk szakmailag legkevésbé megtervezett és ellátott területe a referenz-szolgálat: hiányos a kézikönyvállomány, rendszertelenül és nagy késéssel érkeznek a témában otthon megjelenő művek, és a műszaki feltételrendszer sem megfelelő. E téren feltételeink a közelmúltban még rosszabbodtak is: a nagykövetség bulletinjei (hírlevelei) megszűntek, ugyanakkor az önálló fordíttatás anyagi feltételei nincsenek meg. Ennek az lett a következménye, hogy az egyébként is lecsökkent választékú sajtóanyag értéke a jelentős késés miatt tovább csökkent. E körülmények szemléletli okokra is visszavezethetők, mégpedig a könyvtár funkciójának leszűkített értelmezésére.

A vázolt szolgáltatások iránti kereslet bemutatása manapság Berlinben igen csalóka lehet. 1990 júniusában - állandóan növekvő számok mellett - könyvtárunkban 820 beiratkozott olvasót

tartottunk nyilván, közülük 510 fő német (NDK) és 310 magyar állampolgár volt. Az utóbbiak zömét a Berlinben és környékén élő 1000 főnyi konzuli útlevelel rendelkező magyar közösség szolgáltatta. Nyilván ezzel függ össze, hogy éves átlagban mintegy 3000 mű kölcsönzésére kerül sor, s hogy a legkeresettebbek a szépirodalmi művek voltak, ezt a társadalom- és gazdaságpolitika, illetve az országismeret és turisztika követte. Információs és kölcsönző szolgáltatásainkat leginkább a Magyarországgal hivatásszerűen foglalkozó német kutatók és értelmiségiek, a hazánkban diplomát szerzett fiatal szakemberek, a Volkshochschule keretében működő - és korábban igen kiterjedt - magyar nyelvtanfolyamok hallgatói, a Magyarországra készülő vagy onnan visszatért turisták igényelték, míg vidékről inkább az egyetemi ifjúsági klubok.

Megváltozott körülmények között

Az NDK-beli rendszerváltást, a berlini fal lebontását követően, nagyjából 1990 februárjától jelentős mennyiségi és minőségi változás következett be látogatóink számában és körében. Ez abban mutatkozott meg, hogy visszaesett a volt NDK-beli szakemberek és magánszemélyek száma, viszont mind többen keresték fel intézetünket Berlin és az ország nyugati részéből. A hivatalos államegyesülés ezt a folyamatot felgyorsította. Az új látogatói kör igényei és reagálásai egyre jobban érzékeltették, hogy új időszámítás vette kezdetét, amelyhez információs rendszerünknek, anyagainknak és eszközeinknek tartalmukban és technológiai kivitelezésük színvonalában szükségszerűen igazodniuk kell.

A hazánkban és számos kelet-európai országban lezajlott rendszerváltás, az európai és a világpolitikai viszonyokban bekövetkezett kedvező változások természetes módon hatnak a külföldön működő magyar intézetek feladataira, cél- és eszközrendszerére. E pozitív kihívások minden valószínűség szerint intézeteink közül leginkább éppen a berlinit érintik. Ebből kiindulva foglalmaztuk meg még 1990 őszén, hogy intézetünknek szemléletében és felszereltségében, hardver- és szoftverellátottságában korszerű intézménnyé kell válnia. Ehhez felülvizsgálandó a könyvtár funkciója, s ezzel összhangban gyűjtőköre és a könyvellátás rendszere. Egyszerű

könyvtárból korszerű médiatárrá kell válnia. Ehhez színvonalas technikai berendezésekkel (számítógép, fénymásoló, mikrofilmolvasó), megfelelő információs és dokumentációs anyagokkal, kézikönyvtárral, a feladat ellátására számszerűségében és összetételében alkalmas sajtótermékekkel kell rendelkeznie. Mielőbb számolni kell

egy intézeti kiadvány rendszeres megjelentetésének előkészítésével.

A 90-es évek berlini magyar intézetének legalább annyira korszerűnek kell lennie, mint amilyen a 20-as években a Collegium Hungaricum volt Berlinben.

Magyar Tájékoztatói és Kulturális Központ Delhiben

Nyusztay László

Az intézetről

A delhi Magyar Tájékoztatói és Kulturális Központ hazánk egyetlen kulturális intézete Ázsiában, egyike a két, Európán kívüli magyar intézetnek (a másik Kairóban van). 1978-ban alapították, azzal a szándékkal, hogy az akkor már igen sokoldalú indiai-magyar kapcsolatok további előmozdítására, a magyar kultúra, oktatás és tudomány eredményeinek bemutatására állandó lehetőséget teremtsünk Indiában.

Jól ismert tény, hogy a két ország közötti kulturális és tudományos érintkezések igen régiek: India a magyar keletkutatás számára az ismeretek kimeríthetetlen tárházát jelenti évszázadok óta. Ezeket az Európa kis nemzetei és India kö-

zött talán egyedülállóan gazdag kapcsolatokat olyan kiválóságok nevei fémjelzik, mint a nemzeti gyökereink után kutató *Kőrösi Csoma Sándor*, a nyomdokaiban járt *Duka Tivadar*, a régész *Stein Aurél*, a művészettörténész *Fabri Károly*, *Rabindranath Tagore*, az első nem európai Nobel-díjas író, vagy az anyai ágon magyar származású festőművész, *Amrita Sher-Gil*, az 1930-ban Indiában letelepedett *Sass Brunner Erzsébet* és leánya, mindketten megbecsült festők - és rajtuk kívül még sokan mások, akik az elmúlt másfél-két évszázadban hozzájárultak a két nép közötti baráti szálak erősítéséhez és a kölcsönös érdeklődés előmozdításához.

A delhi magyar intézet fennállása óta egyik alapvető feladatának tekinti e közös szellemi örökség ápolását és további feltárását. A gondozásunkban megjelent eddig több, mint negyven angol és hindi nyelvű kiadvány többségében a két ország közötti kapcsolat kiépítésében jelentős szerepet játszó személyek életét és munkáját mutattuk be. Legutoljára 1990 novemberében, a kiváló művészettörténész, a neves író és India-kutató *Baktay Ervin* centenáriuma jelenteztünk emlékkötettel, amelyben egy mai indológus, *Bethlenfalvy Géza* tanulmánya mellett egy Kőrösi Csomáról szóló, eddig kiadatlan Baktay-írás is szerepel. Könyvbemutatóval és indiai-brit-magyar közös tudományos ülésszakkal készülünk Stein Aurél halálának közelgő 50. évfordulójára.

A közös kulturális tradíciók őrzésének fontos eleme egymás nyelvének-irodalmának oktatása. Indiai barátaink nagyra értékelik, hogy a budapesti egyetemen több, mint száz éve tanítják a szanszkrit nyelvet, ugyanitt hindivel, indológiával ismerkedhetnek a hallgatók. A Delhi Egyetemen